

FITXA IDENTIFICATIVA**DADES DE L'ASSIGNATURA****Codi:** 43365**Nom:** Dones i salut**Cicle:** Màster Universitari Oficial**Crèdits ECTS:** 6**Curs acadèmic:** 2025-26**TITULACIONS**

Titulació	Centre	Curs	Període
2153 - Màster Universitari en Gènere i Polítiques d'Igualtat	Facultat de Ciències Socials	1	Segon quadrimestre

MATÈRIES

Titulació	Matèria	Caràcter
2153 - Màster Universitari en Gènere i Polítiques d'Igualtat	Dones, salut i violència	OPTATIVA

COORDINACIÓ

BONILLA CAMPOS AMPARO

RESUM

Aquesta assignatura forma part de la matèria "Dones, salut i violència". Té un total de 6 crèdits i contempla les següents perspectives disciplinàries: Medicina, Infermeria, Psicologia i Sociologia.

Té caràcter quadrimestral, impartint-se en el 2n quadrimestre.

Donat el caràcter multidisciplinari d'esta assignatura, es prestarà una atenció personalitzada a l'alumnat procedent d'àrees disciplinàries diferents de les directament relacionades amb esta assignatura.

Els continguts i competències d'esta assignatura prenen com a referent els principis rectorals, valors democràtics i Objectius de Desenvolupament Sostenible continguts en l'article 4 del Reial decret 822/2021

CONEIXEMENTS PREVIS

RELACIÓ AMB ALTRES ASSIGNATURES DE LA MATEIXA TITULACIÓ

No s'ha especificat restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.

ALTRES TIPUS DE REQUISITS

No hi ha requisits específics. Es recomana l'adquisició prèvia per l'alumnat de coneixements bàsics sobre les relacions de gènere, cultura i societat.

COMPETÈNCIES / RESULTATS D' APRENENTATGE

-

Adquirir els instruments per a poder planificar, ordenar i canalitzar activitats de manera que s'eviten en la mesura que es puga els imprevistos, es prevegen i minimitzen els eventuais problemes i s'anticipen les seues solucions.

Conèixer i utilitzar amb fluïdesa les categories, prescripcions i procediments rellevants per a cada cas i els seus antecedents i solucions més significatives.

Contemplar en conjunt i tenir en compte els diferents aspectes i les implicacions en els diferents aspectes de les decisions i opcions adoptades, sabent triar o aconsellar les més convenients dins de l'ètica, la legalitat i els valors de la convivència social.

Desenvolupar la capacitat per a detectar i desxifrar els mecanismes discriminatoris i les implicacions de les condicions de vida en el desenrotllament de la salut i en la seua prevalença diferencial entre els sexes amb una perspectiva interdisciplinària en l'estudi de les relacions salut-malaltia.

Desenvolupar la capacitat per a qüestionar els discursos hegemònics de les disciplines clíniques des d'una perspectiva crítica.

Elaborar i manejar els escrits, informes i procediments d'actuació més idonis per als problemes suscitats.

Participar en debats i discussions, dirigir-los i coordinar-los i ser capaços de resumir i extreure'n les conclusions més rellevants i acceptades per la majoria.

Posseir i comprendre coneixements que aportin una base o oportunitat de ser originals en el desenvolupament i / o aplicació d'idees, sovint en un context de recerca.

Projectar sobre problemes concrets els seus coneixements i saber resumir i extractar els arguments i les conclusions més rellevants per a la seua resolució.

Que els estudiants posseïsquen les habilitats d'aprenentatge que els permeten continuar estudiant d'una forma que haurà de ser en gran manera autodirigida o autònoma.

Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seua capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seua àrea d'estudi.

Que els estudiants sàpiguen comunicar les conclusions (i els coneixements i les raons últimes que les sustenten) a públics especialitzats i no especialitzats d'una manera clara i sense ambigüitats.

Que els estudiants siguen capaços d'integrar coneixements i afrontar la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, sent incompleta o limitada, incloga reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.

Saber treballar en equips multidisciplinaris reproduint contextos reals i aportant i coordinant els propis coneixements amb els d'altres branques i intervinents.

Ser capaços d'integrar-se en equips, tant en funció de directius o coordinadors com a funcions específiques acotades i en funcions de suport al propi equip o altres.

Ser capaços d'obtenir i de seleccionar la informació i les fonts rellevants per a la resolució de problemes, elaboració d'estratègies i assessorament a clients.

Utilitzar les diferents tècniques d'exposició-oral, escrita, presentacions, panells, etc-per comunicar els seus coneixements, propostes i posicions.

DESCRIPCIÓ DE CONTINGUTS

1. Gènere i salut: sistema sexe/gènere i subjectivitat

2. Diferències i desigualtats de gènere en salut.

3. Injustícia epistémica en salut y sistema de género. Implicaciones a nivel social y de investigación.

4. Violències dels dualismes de gènere i aportacions del feminisme a les ciències de la salut.

5. Enfocament de gènere en salut mental.**6. Cossos imperfectes. Neoliberalisme i norma corporal.****7. Corporalització social i modalitats corporals davant la definició biomèdica del cos.****8. Mirades feministes a la salut en les cures****VOLUM DE TREBALL (HORES)****ACTIVITATS PRESENCIALS**

Activitat	Hores
Teoria	36,00
Seminari	24,00
Total hores	60,00

ACTIVITATS NO PRESENCIALS

Activitat	Hores
Assistència a altres activitats	6,00
Elaboració de treballs individuals o en grup	34,00
Estudi i treball autònom	25,00
Preparació de classes	13,00
Preparació d'activitats d'avaluació	12,00
Resolució de casos pràctics	0,00
Total hores	90,00

METODOLOGIA DOCENT

La metodologia a aplicar en esta assignatura es basa en l'exposició dels continguts teòrics mitjançant els

mitjans adequats de suport a la lliçó magistral (projecció en power point, ús de documentació, etc.), així com en la participació activa de les persones participants per a desenvolupar una adequada comprensió dels continguts, per mitjà d'una comunicació entre l'alumnat i entre l'alumnat i professorat.

Per a un major aprofitament de la presentació dels continguts en classe per part de la professora responsable de la matèria, es requereix haver realitzat prèviament la preparació de la classe per part de l'alumnat, d'acord amb el volum de treball indicat en l'apartat 7 d'esta guia. Es facilitarà un dossier, que es troba disponible a l'aula virtual. Les classes seran seguides per tutories personalitzades, que serviran per a la preparació d'un únic treball interdisciplinari de l'assignatura, amb un o diversos esborranys d'este.

L'Aula Virtual de la Universitat de València s'utilitzarà per a difondre materials en format electrònic així com per a comunicar a l'alumnat activitats complementàries d'interés general.

La part teòrica de l'assignatura es veurà complementada amb una part pràctica, en la qual l'alumnat podrà manejar en la pràctica els conceptes exposats en la teoria. Per a això, es realitzaran exercicis pràctics individuals i de grup, anàlisi de casos i bones pràctiques, etc.

En definitiva, la metodologia a seguir integrarà:

- Classes teòriques i pràctiques a l'aula.
- Tutories personalitzades individuals i/o en xicotets grups per a l'elaboració dels assajos a realitzar.
- Orientació i seguiment de la participació en activitats complementàries.

AVALUACIÓ

Assistència a les classes com a requisit indispensable per a ser avaluat, havent de cobrir-se un mínim del 80 per 100 de sessions. Per davall d'eixe mínim, i excepte causes justificades, l'alumnat no serà avaluat, figurant en acta com no presentat.

- Elaboració d'assajos.

Elaboració d'un assaig de manera individual o en grup (fins a tres persones) sobre una temàtica acordada amb el professorat, valorant especialment: les habilitats de busca bibliogràfica i informació; l'organització temporal del treball; l'organització d'idees i arguments; la redacció i exposició adequades; criteris científics (índex, presentació, cites, conclusió, annexos, etc.). Este assaig suposa la realització d'un treball d'una extensió de 15/20 folis. Quan el treball es realitze en grup, l'extensió ha de ser almenys de 35 folis.

- Per a l'elaboració de l'assaig és requisit haver mantingut almenys 2 tutories (presencials o telemàtiques) amb el professorat encarregat de la seua tutorització. Quan es realitze en grup, cada participant ha d'haver mantingut almenys 1 tutoria.

- Activitats Complementàries.

Es valorarà l'assistència a alguna conferència, curs o taller relacionat amb la temàtica de l'assignatura, així com el visionat d'alguna pel·lícula o documental. Per a donar compte de l'activitat, es realitzarà un comentari, d'un a dos folis, amb una breu descripció i valoració d'esta, tenint en compte la seua relació amb els continguts de la matèria.

La detecció de plagi total o parcial o l'ús injustificat i encobert d'aplicacions d'IA suposarà la qualificació de suspens (nota zero), d'acord amb la normativa general de la Universitat de València. Els tipus de plagi poden consultar-se en:

https://www.uv.es/plagio/tipos_de_plagio.html

BIBLIOGRAFIA

- Blease, Charlotte., Carel, Havi., & Geraghty, Keith. (2017). Epistemic injustice in healthcare encounters: evidence from chronic fatigue syndrome. *Journal of Medical Ethics*, 43(8), 549-557. [dx.doi.org/10.1136/medethics-2016-103691](https://doi.org/10.1136/medethics-2016-103691)
- Bordo, Susan (2001). El feminismo, la cultura occidental y el cuerpo. *La ventana*, 14, 7-81.
- Chesler, Phyllis (2019). *Mujeres y locura*. Madrid: Continta me tienes.
- Climent Climente, Mª Teresa y Carmona Osorio, Marta (coords.) (2018). *Transpsiquiatría. Abordajes queer en salud mental*. Madrid: Asociación Española de Neuropsiquiatría
- Connell, Raewyn (2013). Género, salud y teoría: conceptualizando el tema en perspectiva mundial y local. *Nómadas*, 39, 63-77
- Costa, Flavia y Rodríguez, Pablo E. (2010). La vida como información, el cuerpo como "señal de ajuste": los deslizamientos del biopoder en el marco de la gubernamentalidad neoliberal. En Lemm, Vanessa (comp.), *Michel Foucault: Biopolítica y Neoliberalismo*. Universidad Diego Portales: Santiago de Chile
- Ehrenreich, Barbara e English, Deirdre (2010). *Por tu propio bien. 150 años de consejos expertos a mujeres*. Madrid: Capitan Swing
- Esteban, Mari Luz (2003). El género como categoría analítica. *Revisiones y aplicaciones a la salud. Cuadernos de Psiquiatría Comunitaria*, 3, 22-39.
- Grau-i-Muñoz, Arantxa i Faus-Bertomeu, Aina (2023) *Sociología de la salud: Salud, malestar y sociedad desde una mirada crítica* Editorial Tirant lo Blanch
- Wilkinson, Sue y Kitzinger, Celia (Coords.) (1996). *Mujer y salud. Una perspectiva feminista*. Barcelona: Paidós.
- AA.VV. (2001). *Seminario sobre Mainstreaming de Género en las Políticas de Salud en Europa*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- AA.VV. (2002). *La salud de las mujeres: hacia la igualdad de género en salud*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Alameda Cuesta, Almudena (2018). *Malestares en el margen*. Barcelona: Bellaterra.
- Blackledge, Catherine (2007). *Historia de la Vagina*. Barcelona: Ed. Península.
- Blanco, Pilar, Ruiz-Jarabo, Consuelo, García de Vinuesa, Leonor, Martín-García, Mar (2004). La violencia de pareja y la salud de las mujeres. *Gaceta Sanitaria*, 18(Supl 1), 182-188.
- Bonino, Luis (2000). *Varones, género y salud mental: deconstruyendo la 'normalidad'*

masculina. En M. Segarra y A. Carabí (eds), Nuevas masculinidades. Barcelona: Icaria. Burin, Mabel (1996). Género y psicoanálisis. Subjetividades femeninas vulnerables. www.psicomundo.com/foros/genero/subjetividad.htm Carel, Havi (2016). Phenomenology of Illness. University Press. Casado-Mejía, Rosa, Ruiz-Arias, Esperanza y Solano-Parés, Ana (2009). Características de la producción científica sobre cuidados familiares prestados por mujeres inmigrantes. *Gaceta Sanitaria*, 23(4), 335-341 Charlton Lewis, Delfina (2003). Climaterio y menopausia. Una mirada de género. www.revistacienciassociales.ucr.ac.cr/wp-content/.../

- Ehrenreich, Barbara e English, Deirdre (1988). Brujas, comadronas y enfermeras: historia de las sanadoras. Dolencias y trastornos: política sexual de la enfermedad. Barcelona: laSal. Ehrenreich, Barbara, & English, Deirdre. (2011). Complaints and disorders: The sexual politics of sickness. NY: The Feminist Press at CUNY. Esteban, M. L. (2001). Re-producción del cuerpo femenino: Discursos y prácticas acerca de la salud. Tercera Prensa-Hirugarren. Esteban, Mari Luz (2004). Antropología del cuerpo. Género, itinerarios corporales, identidad y cambio. Barcelona: Bellaterra. Freixas, Anna (Coord.) (2008). Dossier: Mujeres, ciclos vitales y bienestar. *Anuario de Psicología*, 39. García-Calvente, María del Mar, Mateo-Rodríguez, Inmaculada, Maroto-Navarro, Gracia (2004). El impacto de cuidar en la salud y la calidad de vida de las mujeres. *Gaceta Sanitaria*, 18(Supl 1), 83-92. Karfakis, Nikos. (2018). The biopolitics of CFS/ME. *Studies in History and Philosophy of Science Part C: Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, 70, 20-28. doi.org/10.1016/j.shpsc.2018.05.009 Márquez, Iñaki, Romo, Nuria, Póo, Mónica, Vega, Amando, Meneses, Carmen, y Gil, Eugenia (2004). Género y prescripción de psicofármacos. *Norte de Salud Mental*, 19, 23-32.
- Martínez Benlloch, Isabel (coord.) (2001). Género, desarrollo psicosocial y trastornos de la imagen corporal. Madrid: Instituto de la Mujer (Serie Estudios, 71). Mazarrasa, Lucía (2002). La salud de las mujeres en Europa. *El Médico Interactivo. Diario Electrónico de la Sanidad*. Disponible en: <http://www.elmedicointeractivo.com/ap1/emiold/informes/informe/saludmujer.htm> Murillo, Soledad (2000). La invisibilización del cuidado en la familia y los sistemas sanitarios. *Política y Sociedad*, 35, 73-80. Oakley, Ann (1993). Essays on women, medicine and health. Sweet & Maxwell. Observatorio de la Salud de la Mujer (2007). Informe Salud y Género 2006. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo. Organización Mundial de la Salud (2001). Transformando los sistemas de salud: género y derechos en salud reproductiva. Manual de capacitación para administradores y responsables de programas de salud. WHO/RHR/01.29. Ginebra: OMS. Departamento de Salud Reproductiva e Investigación Familia y Salud Comunitaria. Disponible en: http://www.who.intr/reproductive-health/publications/es/transforming_healthsystems_gender/index.htm Papí Gálvez, Natalia, Cambroner Saiz, Belén y Ruiz Cantero, Mª Teresa (2007). El género como «nicho». *El caso de la publicidad farmacéutica. Feminismo/s*, 10, 93-110.

- Pérez Fernández , Mercedes (2004). Ética y encarnizamiento médico con las mujeres. La terapia hormonal en la menopausia y climaterio. SEMERGEN, 30(8), 373-4. <http://zl.elsevier.es/es/revista/semergen-medicina-familia-40/etica-encarnizamiento-medico-las-mujeres-la-terapia-13065621-editoriales-2004> Poo, Candela (2009). Qué puede un cuerpo (impaciente). Reflexiones autoetnográficas sobre el cuerpo y la enfermedad. Athenea Digital, 15, 149-168. Porroche, Ana, Coll-Planas, Gerard y Riba, Caterina (2017). Cicatrices (in)visibles. Perspectivas feministas sobre el cáncer de mama. Barceloma: Bellaterra. Programa de trabajo para la Investigación de la Salud de la mujer en el Siglo XXI. Nuevas fronteras en la salud de la mujer. 8 (2001). National Institute of Health. <http://orwh.od.nih.gov/research/agenda-book-8> Rodríguez Pacios, Adelina (Coord.) (2010). Monográfico: Nuevas reflexiones sobre la salud desde la perspectiva de género. Cuestiones de género: de la igualdad a la diferencia, 5. Rohlf, Isabella, Borrel, Carmen y Fonseca, M. (2004). Género, desigualdades y salud pública: conocimientos y desconocimientos. Gaceta Sanitaria, 14 (Supl.3), 60-71. Rueda, Jose Ramón (2005). La medicalización de la menopausia. MyS (Mujeres y Salud) 13-14. http://mys.matriz.net/mys-1314/industria/ind_1314.html
- Ruiz, Isabel et al. (2004). Violencia contra la mujer en la pareja: determinantes y respuestas sociosanitarias. Gaceta Sanitaria, 18 (Supl 2), 4-12. Ruiz Cantero, María Teresa (2009). Sesgos de género en la atención sanitaria. Granada: Escuela Andaluza de Salud Pública Ruiz Cantero, María Teresa (Coord.) (2011). Monográfico: Salud pública desde la perspectiva de género: hitos e innovación. Feminismo/s, 18. Ruiz-Cantero, María Teresa y Verdú-Delgado, María (2004). Sesgo de género en el esfuerzo terapéutico. Gaceta Sanitaria, 18(Supl 1), 118-125. Sánchez López, M. Pilar & Limiñana, Rosa M. (2017). The psychology of gender and health: conceptual and applied global concerns. London: Elsevier. Academic Press Sociedad Española de Salud Pública y Administración Sanitaria (2004). Gaceta Sanitaria, 18 (Supl 2), (Monográfico de Salud y Género) Tajer, Débora (2005). Mujeres y enfermedad cardiovascular. www.scielo.org.ar/scielo.php Tubert, Silvia (1996). Figuras de la madre. Madrid: Cátedra (Feminismos).

- Tubert, Silvia (2005). Mujeres sin sombra. Madrid: Siglo XXI. Tubert, Silvia (2010). Los ideales culturales de la feminidad y sus efectos sobre el cuerpo de las mujeres. *Quaderns de Psicologia*, 12 (2), 161-174. Valls-Llobet, Carme (2006). Mujeres invisibles. Barcelona: Nuevas ediciones de bolsillo. Valls-Llobet, Carme (2009). Mujeres, salud y poder. Madrid: Cátedra (Feminismos). Valls-Llobet, Carme, Banqué, Marta, Fuentes, Mercè, y Ojuel, Julia (2008). Morbilidad diferencial entre mujeres y hombres. *Anuario de Psicología*, 39 (1), 9-22. Velasco Arias, Sara (2006). Atención biopsicosocial al malestar de las mujeres. *Intervención en atención primaria de salud*. Madrid: Instituto de la Mujer. Velasco Arias, Sara (2008). Recomendaciones para la práctica del enfoque de género en los programas de salud. Madrid: Observatorio de Salud de la Mujer. Ministerio de Sanidad y Consumo. <https://obsaludasturias.com/obsa/wp-content/uploads/recomendVelasco2008.pdf> Velasco Arias, Sara (2009). Recomendaciones para la práctica clínica con enfoque de género. Madrid: Observatorio de Salud de la Mujer. Ministerio de Sanidad y Consumo. <https://escueladesalud.castillalamancha.es/sites/escueladesalud.castillalamancha.es/files/recomendvelasco2009.pdf>